

Bij het aanschouwen van zulk een kunstvorm wordt de bewustzijns grens van den toeschouwer verplaatst. Er ontstaat 'n „geestelijke sfeer". In deze geestelijke sfeer wordt de universeele schoonheid aanschouwd. Hier zijn de natuurlijke dingen niet op hun plaats, daar zij den geest van den toeschouwer naar een lager, althans ander, gebied dan het aesthetische terugvoeren.

De bedoeling van een expressionistisch schilderij, vers of muziek-stuk is: den geest van den beschouwer, lezer of hoorder naar omhoog te stooten om zodoende zijn schoonheidsbewustzijn op een hooger plan te brengen.

Dit kan slechts plaats hebben wanneer met *medewerking der omgeving*, — d. i. in de eerste plaats de architectuur, in de tweede plaats de kunstnijverheid, — de naturalistische bewustzijns grens (het Tijdelijke) versted wordt naar de over-naturalistische of geestelijke bewustzijns grens (het Ontijdelijke).

Dat is ook de kern van het wezen der Oostersche en Middel-euwsch-Westersche kunstopenbaring.

XII

Wanneer een Koreaansche beeldsnijder een Kwanyin in contemplatieve houding beeldde, dan maakte hij de vrouwelijke vormen onder-geschikt aan het geestelijk aspect dat hij wilde veraanschouwelijken. Hij deformeerde de natuurlijke vormen net zoolang tot hij geestelijke vormen overhield en zijn figuur de beeltenis van den toestand van contemplatie werd.

Op deze wijze ontstaat uit innerlijke noodzaak, de expressie van de innerlijke wereld naar buiten door een gedeformeerden en geproportioneerden natuurvorm. Dat is expressionisme.

De harmonische samenhang der vergeestelijkte, d. i. van de natuur geabstraheerde vormen, bepaalt den inhoud. Hoe inniger de inhoud met den universeelen levensinhoud verbonden is, hoe meer de vormen